TECHNIKA TRANSPORTU SZYNOWEGO

Andrzej MACIEJCZYK, Zbigniew ZDZIENNICKI

WŁASNOŚCI NIEZAWODNOŚCIOWE UKŁADÓW Z REZERWOWANIEM WEWNĘTRZNYM

Streszczenie

W artykule przedstawiono i omówiono przykład układu niezawodnościowego z tzw. „rezerwowaniem wewnętrznym”. Do określenia właściwości niezawodnościowych układu posłużono się splotem funkcji dwóch zmiennych losowych, z uwzględnieniem że funkcje prawdopodobieństwa uszkodzeń elementów tego układu opisane są funkcją Gaussa.

WSTĘP

Do ogólnie znanych należą układy niezawodnościowe o strukturze równoległej. W tej grupie niezmiernie istotne z punktu widzenia niezawodności obiektu, są układy wyposażone w element rezerwowy. Element rezerwowy pozostaje nieczynny do chwili wystąpienia dysfunkcji elementu podstawowego. Umieszczenie elementu rezerwowego jest celowym działaniem producenta układu. Układy niezawodnościowe tego typu nazywane są układami z „zimną rezerwą”. Z praktyki wiadomo, że istnieją urządzenia, którym w przypadku awarii niektórych elementów możliwe jest przywrócenie pełnej funkcjonalności, mimo że istnienie elementu rezerwowego nie było przewidziane przez producenta i nie jest oczywiste. Takie układy niezawodnościowe nazywane są układami z „rezerwowaniem wewnętrznym”.

1. UKŁAD NIEZAWODNOŚCIOWY Z REZERWĄ WEWNĘTRZNĄ

Przykładem urządzenia będącego układem niezawodnościowym z rezerwą wewnętrzną może być pompa zębata o zewnętrznym zazębieniu (rys. 1).

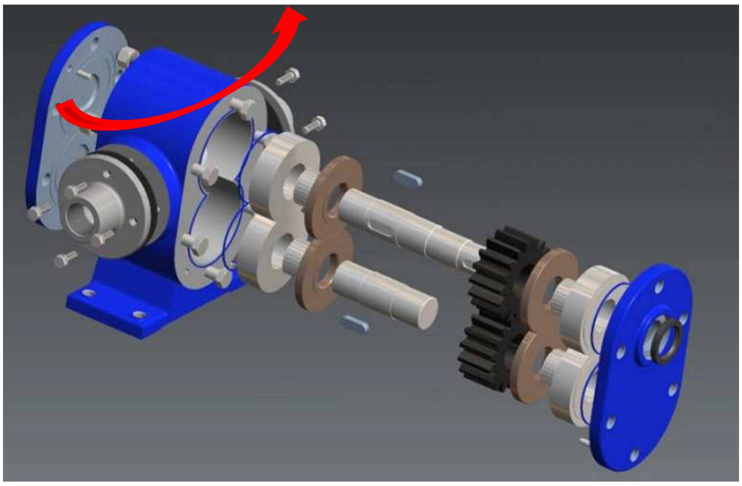

Rys. 1. Pompa zębata o zewnętrznym zazębieniu

Podczas pracy pompy zużyciu, poprzez wycieranie się, ulegają między innymi fragmenty powierzchni cylindrycznych korpusu po stronie ssawnej [1] oznaczone na rys. 2.

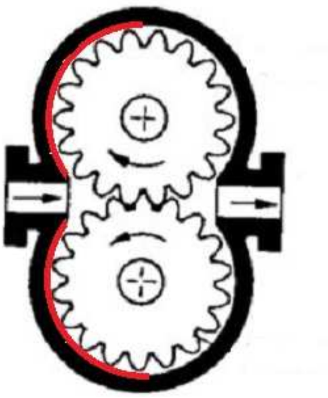

Rys. 2. Schemat działania pompy zębatej (kolorem zaznaczono miejsca zużycia korpusu)

Przyjmuje się, że luz pomiędzy wierzchołkami zębów a powierzchnią cylindra powinien zawierać się między 0,127 – 0,1778 mm. Zwiększenie luzu poza podany zakres będzie skutkowało spadkiem ciśnienia pompowania do 30-40% w stosunku do osiąganego pierwotnie. W przypadku takiej dysfunkcji istnieje prosty sposób na przywrócenie pełnej sprawności pompy. Wystarczy obrót (przełożenie) korpusu zgodnie z rysunkiem 3. Kierunek obrotu oznaczona także strzałką na rysunku 1. Takiego działania nie można uznać za naprawę, gdyż nie dokonano wymiany zużytego elementu. Zauważono i wykorzystano symetrię korpusu. Skorzystano zatem z „ukrytej rezerwy" lub „rezerwy wewnętrznej" eksploatowanego obiektu (pompy).

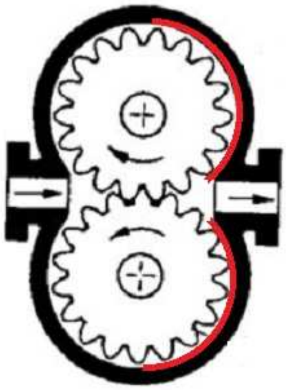

Rys. 3. Schemat pompy zębatej po przełożeniu korpusu (kolorem czerwonym oznaczono położenie miejsc zużycia korpusu, strzałka niebieska wskazuje kierunek obrotu korpusu)

2. OPIS WŁASNOŚCI NIEZAWODNOŚCIOWYCH UKŁADU Z REZERWĄ WEWNĘTRZNĄ ZA POMOCĄ SPLOTU FUNKCJI DWÓCH ZMIENNYCH LOSOWYCH [2]

Znany z danych literaturowych opis takich struktur ma charakter przybliżony i jest zdecydowanie skomplikowany, [3]. Prostszym i dokładnym sposobem wyznaczania charakterystyk niezawodnościowych struktur z rezerwowaniem, w tym z rezerwowaniem wewnętrznym, jest wykorzystanie splotu funkcji gęstości prawdopodobieństwa uszkodzeń elementów składowych struktury (podstawowego i rezerwowego).

Przedstawiony w przykładzie układ niezawodnościowy to struktura dwuelementowa której schemat przedstawiony jest poniżej (rys. 4).

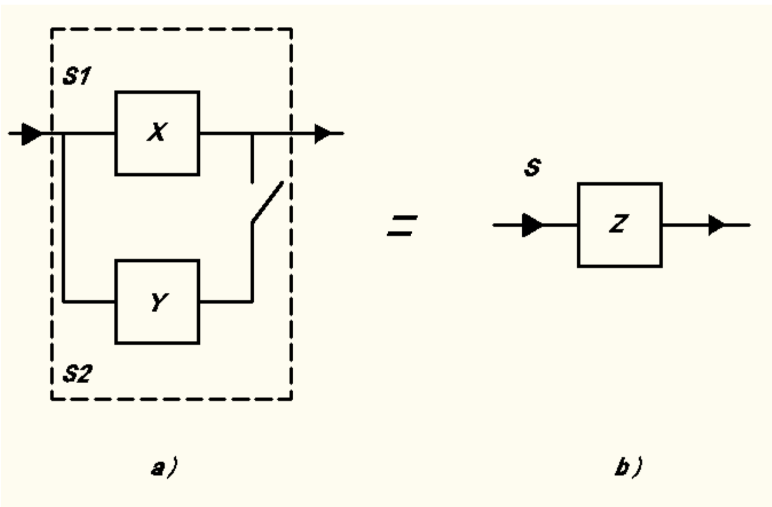

Rys.4. Schemat blokowy dwuelementowego układu niezawodnościowego z rezerwowaniem wewnętrznym (a) i jego schemat zastępczy (b)

Rozważana struktura niezawodnościowa składa się z dwóch, niezależnych niezawodnościowo elementów – S1 i S2. W rozważanym przypadku elementem S1 jest pompa w swojej pierwotnej konfiguracji (rys. 2) a elementem S2 – pompa zębata po zmianie swojej konfiguracji (rys. 3). Zmienne losowe X i Y równe są odpowiednio czasom uszkodzeń (dysfunkcji) tych dwóch elementów. Zmienne losowe X i Y opisane są odpowiednio funkcjami zawodności $F_X(t)$ i $F_Y(t)$ (dystrybuantami zmiennych losowych X i Y). Pochodne po czasie tych funkcji są funkcjami prawdopodobieństwa uszkodzeń $f_X(t)$ i $f_Y(t)$ elementów układu (funkcjami gęstości rozkładu zmiennych losowych X i Y).

Element podstawowy S1 rozważanej struktury rozpoczyna pracę w chwili t = 0 i pracuje sam aż do chwili swojego uszkodzenia. W chwili uszkodzenia tego elementu, do pracy użyty zostaje znaleziony element rezerwy wewnętrznej S2, który do tej pory nie pracował (był nieczynny). Układ odzyskuje pełną sprawność.

Jeśli przez zmienną losową Z oznaczyć czas uszkodzenia całego układu S (uszkodzone kolejno jego oba elementy S1 i S2), to zmienna ta jest funkcją dwóch zmiennych losowych X i Y o następującej postaci:

$$Z = X + Y \tag{1}$$

Funkcja prawdopodobieństwa uszkodzeń całego układu S (funkcja gęstości rozkładu zmiennej losowej Z) jest przedstawiona wyrażeniem, [4]

$$\begin{aligned} f_Z(t) &= \int_0^t f_X(t-\tau) f_Y(\tau) d\tau \\ &= \int_0^t f_X(\tau)\, f_Y(t-\tau) d\tau \end{aligned} \tag{2}$$

gdzie:
$f_X(t)$ – funkcja prawdopodobieństwa uszkodzeń elementu S1 (funkcja gęstości rozkładu zmiennej losowej X),
$f_Y(t)$ – funkcja prawdopodobieństwa uszkodzeń elementu S2 (funkcja gęstości rozkładu zmiennej losowej Y),
τ – zmienna całkowania.

Prawe strony zależności (2) są splotem funkcji $f_X(t)$ i $f_Y(t)$, [5]. W konsekwencji możliwe jest zapisanie zależności (2) w postaci symbolicznej:

$$\begin{aligned} f_Z(t) &= f_X(t) * f_Y(t) \\ &= f_Y(t) * f_X(t) \end{aligned} \tag{3}$$

Z powyższych rozważań wynika, że funkcja prawdopodobieństwa uszkodzeń układu z elementem rezerwowym, który zostaje użyty do pracy dopiero po uszkodzeniu elementu podstawowego układu, równa się splotowi funkcji prawdopodobieństw uszkodzeń elementów: podstawowego i rezerwowego układu.

Dysponując dla omawianego układu niezawodnościowego jedną z jego charakterystyk funkcyjnych – funkcją prawdopodobieństwa jego uszkodzeń – możliwe jest wyznaczenie pozostałych czterech charakterystyk funkcyjnych układu.

Dla rozważanego układu funkcja niezawodności ma postać:

$$R_Z(t) = 1 - \int_0^t f_Z(\tau) d\tau \tag{4}$$

3. ZASTOSOWANIE SPLOTU FUNKCJI DO OKREŚLANIA WŁASNOŚCI NIEZAWODNOŚCIOWYCH UKŁADÓW MECHANICZNYCH OPISANYCH ZA POMOCĄ ROZKŁADU GAUSSOWSKIEGO ZMIENNEJ LOSOWEJ ICH USZKODZEŃ

Przyjęto, że rozważany układ niezawodnościowy posiada element podstawowy opisany funkcją prawdopodobieństwa uszkodzeń o postaci:

$$f_X(t) = \frac{1}{\sigma_X\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(t-\mu_X)^2}{2\sigma_X^2}\right] \tag{5}$$

a element rezerwowy opisany jest funkcją prawdopodobieństwa uszkodzeń zapisaną równaniem:

$$f_Y(t) = \frac{1}{\sigma_Y\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(t-\mu_Y)^2}{2\sigma_Y^2}\right] \tag{6}$$

gdzie:
μ_X, σ_X – parametry funkcji $f_X(t)$; odpowiednio wartość średnia i odchylenie standardowe,
μ_Y, σ_Y – parametry funkcji $f_Y(t)$; odpowiednio wartość średnia i odchylenie standardowe.

Funkcja prawdopodobieństwa uszkodzeń układu jest splotem funkcji (5) i (6). Splot dwóch funkcji Gaussa jest także funkcją Gaussa, [6]

$$f_Z(t) = \left\{\frac{1}{\sigma_X\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(t-\mu_X)^2}{2\sigma_X^2}\right]\right\} * \left\{\frac{1}{\sigma_Y\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(t-\mu_Y)^2}{2\sigma_Y^2}\right]\right\} =$$

$$= \frac{1}{\sigma_Z\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(t-\mu_Z)^2}{2\sigma_Z^2}\right] \tag{7}$$

gdzie:

wartość średnia $\mu_Z = \mu_X + \mu_Y$ (8)

odchylenie standardowe $\sigma_Z = \sqrt{\sigma_X^2 + \sigma_Y^2}$ (9)

W celu wyznaczenia funkcji niezawodności rozważanego układu w oparciu o charakterystykę funkcyjną (7), należy funkcję Gaussa scałkować w granicach od *0* do *t*. Funkcję pierwotną całki z wyrażenia (7) wyrażono za pomocą funkcji błędu erf(t) w następujący sposób, [1]

$$\int \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(t-\mu)^2}{2\sigma^2}\right] \mathrm{d}\, t = \frac{1}{2} \operatorname{erf}\left(\frac{t-\mu}{\sigma\sqrt{2}}\right) + C \tag{10}$$

W konsekwencji zależność (4) w tym przypadku przybierze postać:

$$R_Z(t) = 1 - \int_0^t \frac{1}{\sigma_Z\sqrt{2\pi}} \exp\left[-\frac{(\tau-\mu_Z)^2}{2\sigma_Z^2}\right] d\tau = \frac{1}{2} - \frac{1}{2} \operatorname{erf}\left(\frac{t-\mu_Z}{\sigma_Z\sqrt{2}}\right) \tag{11}$$

gdzie wielkości μ_Z i σ_Z są określone przez związki (8) i (9).

PODSUMOWANIE

Przedstawiono przykład układu niezawodnościowego z rezerwą wewnętrzną. Własności niezawodnościowe zaprezentowanego układu zostały w pełni, dokładnie opisane funkcją niezawodności (równanie 4). Wykazano również możliwość opisania własności niezawodnościowych układu z rezerwowaniem wewnętrznym za pomocą rozkładu gaussowskiego zmiennej losowej ich uszkodzeń (równanie 11).

THE RELIABILITY PROPERTY OF SYSTEMS WITH INTERNAL STANDBY REDUNDANCY

Abstract

The paper presents and discusses the reliability of the system such as the so-called. "internal standby redundancy". To determine the reliability characteristics of the system was used a convolution of two functions, including functions of the damage probability of this system elements which are described with Gaussian function.

BIBLIOGRAFIA

1. Nelik L., *Rotary gear pumps. Theory, applications and hands-on.* Westpower Canada Power Conference, Calgary, Alberta, November 8, 2007.
2. Zdziennicki Z., Maciejczyk A., *Zastosowanie splotu funkcji do opisu własności niezawodnościowych układów z rezerwowaniem.* Problemy eksploatacji, 1/2011, s.205.
3. Smith David J.: *Reliability, Maintainability and Risk. Practical method for engineers.* Butterworth-Heinemann, 2000.
4. Papoulis A., Pillai S. U.: *Probability, Random Variables and Stochastic Processes.* McGraw-Hill, 2002.
5. Bracewell R.: The Fourier Transform and Its Applications. McGraw-Hill, 1986,
6. Strona internetowa http://mathworld.wolfram.com/Convolution.html

Autorzy:

dr inż. Andrzej MACIEJCZYK– Politechnika Łódzka; Katedra Pojazdów i Podstaw Budowy Maszyn

dr inż. Zbigniew ZDZIENNICKI– Politechnika Łódzka; Katedra Pojazdów i Podstaw Budowy Maszyn